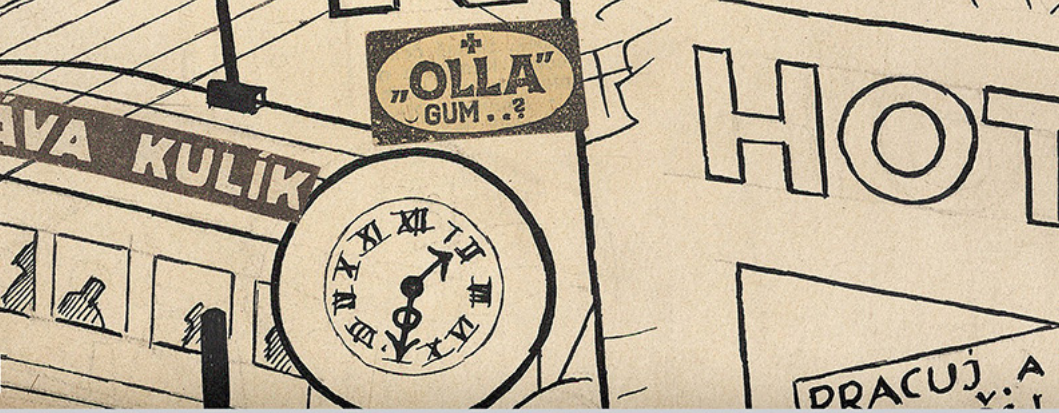

Okresní město
Bylo nás pět

Karel Poláček

Česká knižnice

HOST

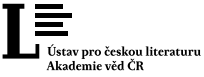
Karel Poláček

Okresní město
Bylo nás pět

PRAHA — BRNO 2020

ČESKÁ KNIŽNICE
Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.
Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.
Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné instituce 68378068 (ÚČL AV ČR, v. v. i.).
Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (http://clb.ucl.cas.cz).

Ediční příprava Marie Havránková
Komentář Jiří Holý
Vědecká redakce Erik Gilk

Editor © Marie Havránková, 2020
Commentary © Jiří Holý, 2020
Cover art reprography © GASK — Sbírka Galerie Středočeského kraje, 2020
© Nadační fond Česká knižnice, 2020
© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2020
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2020
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-0418-3 (PDF)
ISBN 978-80-275-0419-0 (ePUB)
ISBN 978-80-275-0420-6 (MobiPocket)

OKRESNÍ MĚSTO

1

Na samém okraji města, uprostřed nahnilých chatrčí s rozčepýřenými střechami, stál obecní chudobinec. Byl vystavěn z odkazu místního dobrodince, který obezřele rozmnožoval své statky a cítě, že se blíží konec jeho života, chtěl si dobrým skutkem podmaniti Boha. Z jeho jmění vyrostla kamenná, zeleně omítnutá budova v podobě pevnosti. Její zdivo bylo zakončeno zubatým cimbuřím a v průčelí nesla ve švabachovém písmě nápis Chudobinec Pivodův. Budova byla vystavěna v sedmdesátých letech minulého století a odpuzovala každého svým odmítavým, sveřepým vzhledem. V přízemí měla veliká okna s lomenými oblouky, ale z prvního patra zírala malinká okénka, připomínající střílny. V představách stavitelových, který tento dům zbudoval, splývali chudí lidé se zločinci. Proto dal okna opatřiti masivními mřížemi, jako by chtěl chovancům zabrániti v útěku. I za prudkého žáru vanulo z budovy hřbitovním chladem a uvnitř ustavičně vládl stín. Vchod se podobal zívajícím ústům a hluboká chodba se zdála býti napěchována zvukem. Nejen uličníci, i mnohý dospělý, jemuž byla vzdálena nezbednost, mnohdy se tu zastavil, opatrně se rozhlédl na všechny strany a pak zařval do hlubin chodby „hoho — hó!“ a popuzené stíny odpovídaly mnohohlasou ozvěnou.

K chudobinci náležela zahrada, obehnaná mřížovím z litého železa. I tato zahrada nesla znamení toho, že nepatří majetníkovi, ale

zbožné nadaci. Nebylo tam besídky s červeným krytem, pošetilých skleněných koulí, které zdobí růžové keře, ani sádrových pidimužíků, již vykukují z houštin. Záhony byly souměrně rozděleny pískovými pěšinami jako přihrádky v registratuře a na nich rostly ostýchavé, zakřiknuté pomněnky a sametové macešky, jejichž květy připomínaly zlostné a závistivé obličeje starých panen. Zasmušilý jasan vystrkoval větve přes plot, bylo viděti unylé, zaprášené švestky i zkroucené jabloňové pně, obtížené na podzim lesklými plody. Většina zahrady byla proměněna v zelnici. Vládl zde klid a nevraživý pořádek; i pták, který sem někdy zabloudil, nesměle zapípal a brzy odlétl, jako by měl pocit, že se dopustil něčeho nedovoleného.

Chudobinec byl určen pro zchudlé, avšak počestné občany okresního města. Po léta však nebylo obecních příslušníků, kteří upadli do nezaviněné bídy, a proto budova hostila pouze žebráky. Za vlahých večerů sedávali na kamenném schodišti před hlavním vchodem šeplavé babky a oprýskaní starci se zapadlými ústy, jejichž belhavé údy připomínaly zkroucené kořeny. Vstup do zahrady byl jim zakázán, neboť nad pomněnkami, maceškami, křovím i ovocnými stromy vládl správce Wagenknecht, který bděl nad tím, aby se mu neztratila ani jedna padavka. Byl to svalnatý muž s krátkýma nohama a krátce ostříhanou hlavou, čilý a shánivý, neboť touha po zisku ho měla k ustavičnému pohybu. Přes levou tvář se mu táhla strašlivá jízva, která snadno nabíhala krví. Hlídal také sedlákům ovocné aleje, obývaje slaměnou boudu, kde léhal, přikryt pytlem. Byl ustanoven za ponocného, a když všechno ztichlo, tu býval slyšet dusot jeho okovaných bot. Za letní doby býval dozorcem na plovárně a jízva se mu podlévala krví při pohledu na skotačící mládež. Jen těm byl nakloněn, kteří si kupovali makové preclíčky, jež pekla jeho manželka. Bylo ho zříti při slavnostech, průvodech a shromážděních, kde bylo třeba veleti, pořádati a rozháněti dav. Z jeho stále otevřených úst vycházel chraplavý řev; a nad hlavou mával sukovitou holí jako Záhoř. Ostražitý jako hafan nikdy nespal; stále byl připraven ke skoku někoho přistihnouti, někoho popadnout za límec. Bažení po jmění posilovalo ho v neurvalosti.

Mezi jeho svěřenci byla žebračka Hladká Ančka; před dávnými lety nazývala se paní Kafuňková, manželka zámožného soukeníka. Kdysi měla paní Kafuňková živý sen a podle výkladu vsadila tři čísla na Prahu u kolektanta Gustava Štědrého. Vyhrála terno a pak ustavičně sázela, až se proměnila v Hladkou Ančku. Avšak ještě nyní měla se za bohatou paní; stále ji navštěvovaly živé sny, které, vyjádřeny v číslech, znamenají jmění.

Žebrák Maryčka Půjc! dostával almužnu, protože snadno upadl v zuřivost a pak dovedl v jakýchsi zpěvných verších nadávati celé hodiny. Podle úředních výkazů se nazýval Emanuel Pěchota: než v okresním městě nikdo neznal jeho jména a každý pokřikoval za ním Maryčka Půjc!, aby uslyšel utrhačné verše.

Slabomyslný Hynek bavil měšťany svou vadnou výslovností. Byl duše zbožné, účastnil se všech procesí a při zpěvu církevních písní upadal v sladké vytržení.

Atlet pěstuje svaly, dáma ošetřuje pleť a žebrák musí bdíti nad svou hubeností. Žebrák Chleboun, přezdívkou Majorek, byl kostroun ověšený zalátanými hadry. Jeho vyzáblost byl vývěsní štít živnosti; vysoký, s nohama ovázanýma pytlovinou, procházel okresním městem, klepaje holí o dlažbu jako slepec. Šedivý knír se ustavičně pohyboval; zapadlá ústa přežvykovala slova modlitby. Mezi obyvateli chudobince požíval vážnosti, neboť pronášel nesouvislé, zmatené věty s jakýmsi věšteckým přízvukem. Shromáždil kolem sebe malou obec, která hledala v jeho slovech tajemný smysl.

2

Onoho dne vydal se Majorek na cestu k nádraží. Po dlouhou řadu let se dvakrát denně dostavoval k příjezdu vlaku, jako by čekal návštěvu. Rozumí se, že mu nikdo nepřijel; neměl příbuzných ani přátel; obklopovala ho prázdnota jako despotu.

Vysoký, s vysedlými lopatkami, bral se svou cestou, tvář obrostlá bílými štětinami, žebráckým plnovousem, který neroste; krhavé oči pohlížely přímo před sebe; nazelenalý knír se pohyboval. Na cestu mu svítilo bílé, letní slunce. Kráčel uprostřed ulice, neboť chodníky byly zřízeny pro majetné lidi. Za ním se táhl zatuchlý zápach, který dráždil psy k zběsilosti.

Na nádraží seděla na lavici venkovská žena s kojencem v náručí; dítě vrnělo a matka je konejšila, broukajíc „kyškyš — kyškalanda".

Pán v turistickém úboru prohlížel si fotografie, rozvěšené po stěnách. Mladík, zastříkaný vápnem a s papírovou čepicí na hlavě, vyšel z kanceláře, vleka žebřík. Spatřil žebráka, otočil se a jakoby náhodou dloubl ho žebříkem do břicha. Majorek ustoupil stranou, zamumlal a dělník se zachechtal.

V dálce tlumeně zazněla píšťala vlaku. Žebrák zpozoroval obchodníka Gustava Štědrého a smekl klobouk. Obchodník se dotkl okraje tvrďáku. Stál tu opřen o mohérový slunečník, podoben více úředníkovi než obchodníkovi. I jeho dlouhý, černý kabát, vyrudlý

dozelena, připomínal kancelistu v penzi. Na jeho tváři četl Majorek rozrušení; věděl, že obchodníka vždy znepokojuje příjezd vlaku.

Píšťala vlaku zazněla silněji a tento zvuk se roztříštil o stráň, zarostlou akáty a ořeším. Z kanceláře vyšel pán v červené čapce a sňal skřipec. Obchodník si pohladil žlutý knír. Parostroj s rachotem se přisupal do nádraží.

Žebrák uviděl mladíka ve skořicovém zvonovitém raglánu, který se tanečním krokem přiblížil k obchodníkovi. Gustav Štědrý vyšel mu vstříc a rozpřáhl náruč. Jeho oči zvlhly: stářím zmalomyslněl a byl náchylný k slzám. Mladý muž sňal preciózním pohybem lesklý cylindr a políbil obchodníka na tvář. Šedozelený knír žebrákův se začal pohybovat a ze zapadlých úst vycházela slova.

— A tak… A to se podívejme… Přijel Kamil, syn pana Štědrého…

Vidí, kterak mladý muž hladí otce na zádech a oba vycházejí z nádraží. Plížil se za nimi, napínaje sluch, neboť byl zvědav jako slepice. Věděl, že i jeho druhové v chudobinci jsou žádostivi novinek a že jim musí přinášeti zprávy.

— Vida, přijel Kamil, syn obchodníka Štědrého… Copak, copak? Má tatínek radost? Užije syna?

Pozoruje shrbená záda a zmačkaný zátylek obchodníkův, ale nemůže z nich vyzkoumati, má-li radost z příjezdu synova. S nedůvěrou zírá na citronově žluté polobotky, na lesklý cylindr i na to, jak mladý muž švihá rákoskou se stříbrným kováním.

— Proč přijel? rozvažuje žebrák, svatodušní svátky jsou za námi. Není čas na návštěvy. Měl zůstat, kde byl…

Zastavil se, neboť pozoroval, že obchodník zmírnil krok a prudce rozhazuje rukama. Slyšel, jak praví: „S cylindrem mi nesmíš chodit."

Mladík cosi namítal, ale otec svéhlavě opakoval: „To je mně jedno, co se nosí v cizině. Doma mně s tím nesmíš chodit."

— Správně, pochvaluje žebrák, nejsi takový hlaváč, abys běhal v cylindru… Jseš u mě jenom utřinos…

Ze vrat domu zasilatele Wachtla vyjel těžký vůz, tažený koňmi s lesklými zadky. Vozka se zadíval s tupým údivem na cylindr, zvonovitý raglán a žluté polobotky.

A obchodník, ukazuje na bledý, vyžilý obličej svého syna, táže se rozhořčeně: „A co je tohle?“

„To jsou kotlety,“ odpovídá Kamil marnivě.

„To musí dolů!“ velí otec vyhrůžně.

„U nás v Olomouci…,“ chce namítnout syn.

„Ani slovo! Hned půjdeš k Sedmidubskému, ať ti to sundá. S pejzama tě nechci vidět. Už jsem řekl!“

Zpod šedozeleného kníru vycházejí slova: — Tak, tak… Moje řeč… Správně jste ho poučil. Oni by si dneska moc dovolovali…

Obchodník cupitá nejistě na vratkých nohách, ale citronové polobotky koketně tančí a rákoska se otáčí mezi prsty. Kamil se obrací ze strany na stranu; chce okresnímu městu imponovat zvonovitým raglánem a lesklým cylindrem. Avšak město je zamlklé: někde jsou spuštěny závěsy před slunečním žárem; jinde je vidět kočku, která se vyhřívá mezi dvěma hortenziemi.

Žebrák slyšel, jak mladý muž praví: „Jak vidím, nic se tu nezměnilo.“

Obchodník se zastavil a slunečníkem ukázal na novostavbu berního úřadu.

„Jak by se nezměnilo?“ namítl, „podívej se ta stavba, to je přece vymoženost.“

Kamil křiví ústa: „Vymoženost! Tomu se říká událost. To u nás v Olomouci…“

Obchodník nerad slyší, když někdo snižuje okresní město. Bouří se v něm pýcha starousedlíkova.

„V cizině ať si dělají po svém,“ vrčí, „my si tu víme rady…“ Nelíbil se mu úšklebek mladého muže a zabouřil: „A ty pejzy musejí dolů! Hned se půjde k holiči! Abych to nemusel dvakrát říkat…“

— Správně! Tak na mladíčka! schvaluje Majorek.

„Beze všeho,“ bručí Kamil sklesle, „jen aby byl pokoj…“

Z jednoho domu náhle vyběhl pán, jako by číhal za dveřmi, až půjde otec se synem kolem. Měl zarudlé líce, jako by ustavičně násilně zadržoval smích. Malá očka rychle těkají jako bublinka ve vodováze. Kamil opsal cylindrem elegantní kličku a otec se dotkl okraje klobouku. Nerad viděl pana Rabocha, potměšilce a klepaře.

— Cylindr, raglán, licousy…, znepokojoval se, asi budou řeči…

„A pěkně vítám, pane Kamile," povykoval pan Raboch, „tak jste se přijel na nás podívat?"

Kamil se ukláněl a tiskl panu Rabochovi ruku.

Pan Raboch odhadl zlomyslnýma očkama cylindr, raglán, citronové polobotky. Tvář mu rudne utajeným smíchem.

„Copak, copak?" dorážel, „nadlouho jste přijel?"

„Nakrátko," odpověděl za něho obchodník.

Kamil se potahoval za nazrzlý knírek a snažil se dodati si sebevědomí nezávislého světáka. Cítil nejistotu před pánem se zarudlou tváří. Pamatuje si, jak ho před lety pan Raboch chytil na ulici, dovlékl ho domů a tam ukazoval jeho špinavý krk. — Podívejte se, paní Štědrá, ten kluk se neumí ani umýt. Vezměte rejžák a vydrhněte mu krk. K čemu vypadá to čuně jedno? Pan Raboch si všeho všimne, nic nezůstane utajeno před pohyblivýma, zlomyslnýma očima. Mimoděk si přejel rukou týl.

„Tak nakrátko, nakrátko… Tedy na dovolenou?" útočil pan Raboch.

„Na dovolenou," potvrdil Kamil.

Pan Raboch se zamyslil a zdlouhavě opakoval: „Na dovolenou…"

Žebrák, který opodál vyslechl rozmluvu, vyřkl myšlenku pana Rabocha: — Copak je nyní čas na návštěvy? To si povídej někomu jinému. Domů se jezdí pouze na svátky.

„Hezky to užijte, pane Kamile," zaštěbetal pan Raboch a zmizel za dveřmi.

Obchodník si oddychl, utřel si pot z čela a zabručel: „Jen aby nebyly žádné řeči… Já mám rád pokoj…"

„Co máš pořád?" zaškemral syn.

„Nic… nic… já jenom…," zamumlal obchodník, „a co se týče raglánu… je teplo a můžeš chodit bez kabátu…"

— Není tu žádná kultura, pomyslil si Kamil sklesle.

A žebrák viděl, jak cylindr, zvonovitý raglán, citronové polobotky i penzistský šosák, který hraje dozelena, zmizely ve dveřích jednoho domu.

3

Paní Štědrá je uvítala ve dveřích; zalomila rukama a v jejím obličeji se odrážel úžas; příchod hosta ji vždy uváděl u vytržení a v těle cítila napětí jako akrobat před nebezpečným výkonem. Přála si, aby jí Kamil políbil ruku. (— Ne kvůli mně, já to nepotřebuji, ale patří se to.) Avšak syn smekl cylindr, obřadně se uklonil a podal jí ruku.

Zasedli za prostřený stůl. Obchodník se vzdal svého čestného místa ve prospěch hostův. V kuchyni syčela pára. Kamil těžce dýchal, neboť krk mu svíral vysoký škrobený límec.

„Dělej jako doma," řekl obchodník a velel Kamilovi, aby si svlékl kabát. Syn odmítl a odložil pouze fialově proužkované manžety. Z kuchyně bylo slyšeti: „Musím přiložiti dva tři kousky uhlí." Paní Štědrá měla ve zvyku, že u sporáku mluvila k sobě. Stůl byl malý, a proto Viktorovi, druhému synu, prostřeli u psacího stolu. Neviděli ho ostatně rádi u společné tabule, zvláště když byl přítomen host. Páchl olejem a čmoudem. Jeho způsoby otce rozčilovaly. Měl zhrublé, mozolovité ruce, do nichž se zažral lak a saze; a dva prsty byly znetvořeny úrazem. Otce rozčilovala jeho kulatá hlava, svislý krátký knír a modrá blůza. Při jídle mlaskal a funěl, jedl hltavě jako člověk vysílený těžkou prací. Viktor se nehoršil, že byl vyhoštěn ze společnosti. Mohl aspoň číst při obědě knihu Pět neděl v baloně, a to by mu otec při společném stole netrpěl.

„A do polévky přijde ještě špetka soli. Poliješ pečeni šťávou," mluvila paní Štědrá.

Vedle otce seděl nejmladší syn Jaroslav. Byl to mlčelivý hoch, letos složil maturitu a byl v pochybnostech, má-li studovat medicínu nebo práva. Otcova tvář se usmívala a v očích se zatřpytila něžnost, kdykoli pohlédl na studenta.

Matka přinesla mísu polévky a nejdříve nalila manželi. Obchodník nachmuřil obočí, usrkl ze lžíce a pak pravil: „Polévka je, maminko, delikátní. Císař pán by ji mohl jíst."

Paní Štědrá si oddychla jako člověk, jenž vyvázl z velkého nebezpečí. Ustavičně pobíhala z kuchyně do jídelny. Obchodník se mrzel a projevil přání, aby s nimi poseděla. Aby mu vyhověla, sedla si chvilku na krajíček židle. Zobla do talíře jako pták, vytřela kastrol kůrkou chleba a pak zase odběhla s napjatým, starostlivým výrazem. Jídlo nebylo pro ni; jí náleželo pouze připravovat pokrmy; mužští pak byli povinni dávat okázale najevo, že jim chutná. Před obchodníka a ostatní rodinu kladla příbory s obřadností; avšak na psací stůl házela talíři, až to řinčelo, a přitom hučela: „Nacpi se, neřáde!" Viktor si toho nevšímal; nezáleželo mu na obřadech jako na dobrém jídle. Nejprve rozkrájel maso, pak uchopil vidličku do pravé ruky celou dlaní, napichoval sousta a pohlížel do otevřené knihy.

Kdykoli obchodník zpozoroval na talíři Kamilově mezeru, naložil mu novou porci. Mladý muž stenal, že už nemůže. Vzdělaný člověk nemá hltat jako sedlák. Odmítal jíst s rozmazleným výrazem kulturního člověka, jehož žaludek je zkažen vybranými požitky.

„Jíst se musí," mluvil otec, s chutí ocucávaje kost, „bez jídla nemůže existovat člověk ani žádný tvor. Také Jaroušek málo jedl…"

„Jaroušek málo jedl!" opakovala matka polekaně.

„Mám dost," prohlásil student.

„Musíš hodně jíst," nabádal ho otec, „pracuješ, hlavu moříš, musíš dát tělu, co mu patří. Inu, studie, studie…," vzdychl.

„Tamtoho," ukázal směrem k psacímu stolu, „se nemusí pobízet. Ten se umí naládovat…"

Matka odnášela prázdné talíře a rozproudil se hovor. Kamil se ptal otce, jak se mu vede. Obchodník vzdychal. Není to nejlepší. Na náměstí se mu usadil konkurent a láká zákazníky slaďounkými řečmi. Vyprovází kupce až na ulici a hlasitě povykuje. Škodlivý člověk! Chce být největší v celém městě; i v novinách inzeruje.

Kamil mínil, že moderní obchod toho vyžaduje, a káral otce ze zaostalosti. Měl by viděti jejich obchod v Olomouci. Veliké výkladní skříně. Telefon ustavičně zvoní. Příručí pobíhají kolem pultu. Dveře se netrhnou; je tu jako v úle.

„Jaký jsem, takový jsem," namítal otec, „vy to můžete přivést dál. Proto jsem vás dal učit."

„A stáli jste houf peněz," připojila matka.

„Někteří stáli ještě víc," zabručel Kamil.

K zakončení obědu nalévala paní Štědrá černou kávu. Kamil držel v ruce květovaný šálek, přičemž půvabně odtahoval malíček ozdobený dlouhým nehtem a v chvástavé řeči tupil obchod svého otce. Radil mu, aby dal svůj závod ozdobit výkladními skříněmi a snažil se přivábit kupce reklamou. Na pultě chtěl by vidět záznamní pokladnu; pohled na ten stroj zákazníky omračuje. Obchodník poslouchal tuto řeč roztržitě a nespustil oka z přerostlého nehtu. Najednou ho přerušil hněvivým: „Co to vidím?"

Kamil nechápal. „Ten nehet, ten nehet!" bouřil otec.

Syn se zálibně zadíval na malíček. „Co máš proti mému nehtu? To je nyní velká móda."

„Hned ustřihnout! Ale honem!" soptil otec.

„Ale tati —"

„Když si to tatínek přeje, nehet musí zmizet," zakročila matka.

Mladý muž zesmutněl, že se musí vzdát ozdoby, kterou pěstil s takovou láskou. Pomyslil si unyle: — Je to marné. V tomto městě není žádná kultura.

Oběd se skončil. Viktor vstal, chopil se kožené kabely, ve které zařinčely kovové nástroje, a odběhl. Otec pohlédl za ním a posupně zahučel: „Ten mi tu chyběl. Vydařil se, synáček…"

Matka si povzdychla.

4

Domy na náměstí byly bachraté jako buchty na pekáči; jejich ctižádost nestrměla do výše a byly spokojeny svou objemností. Jenom budova okresního hejtmanství byla dvoupatrová. Na střeše nesla nápis ze světlých břidlicových tabulek Vystavěno L. P. 1902. Nad všemi budovami čněla radnice s věží, na níž byl vymalován znak města.

Modravý soumrak zahalil domy s podloubím, radnici i okresní hejtmanství a letní večer voněl živočišnou vůní kvetoucího hlohu, teplého žitného chleba a pokropeným prachem. Po ulici se táhly fůry s naloženým senem; u hydrantu se shromáždily služky; děti výskaly a mezi nimi radostně pobíhali psi se zakroucenými chvosty v podobě hodinového péra.

Obchodník Štědrý stál před krámem a sál z dýmky, na jejíž porculánové hlavičce byl vymalován stařičký zeměpán v loveckém úboru. Díval se zasmušile naproti, kde měl svůj obchod kupec Zoufalý. Všechny krámy byly již zavřeny, jenom Štědrého a jeho konkurenta nikoli. Mezi oběma závody se odehrával skrytý urputný boj. Štědrý nechtěl zavřít dříve než Zoufalý; konkurent byl odhodlán spláceti rovným dílem. Zoufalý se poddal a zavřel. Štědrý ho následoval a poručil služce, aby vynesla židle před dům. Dostavil se pan Raboch se zlomyslnýma očkama, která všechno vidí, a se spokojeným výrazem člověka, jenž má vystaráno. V ústech mu šikmo trčel doutník

a zvonil drobnými mincemi v kapse. Provázela ho manželka, která byla předsedkyně spolku Cercle français. Usedli na židle vedle manželů Štědrých. Dívali se před sebe a pronášeli rozvláčné řeči. Paní Rabochová s paní Štědrou mluvily o tom, že se hovězím masem rodina nejlépe podělí a že chlorové vápno ničí prádlo. Muži hovořili o veřejných záležitostech: o tom, že ve Francii bouří stávkující vinaři, že na Balkáně je nepokoj pro město Skadar, že Blériot přeletěl kanál La Manche a že zasilatel Wachtl vyhrožuje, že vystoupí z hasičského spolku, protože ho nezvolili náčelníkem.

Na náměstí se rozsvítily dvě obloukové lampy. Promenády šuměly. Na severní straně se procházeli úředníci okresního hejtmanství, soudce a advokáti; mezi nimi bylo viděti uniformu poštovního úředníka v bílých kalhotách. Na protější straně byla hlučná promenáda řemeslníků, obchodních příručí a studentů. Středem náměstí se po dlážděné úhlopříčně houpali izraelští obchodníci na plochých nohou; kdykoli jim přišla řeč na obchodní svízele a rodinné věci, upadali do německého hovoru. Na rohu náměstí stál příručí Kamil. Přes plece měl přehozen raglán skořicové barvy; na hlavě mu seděla cestovní čapka; kouřil cigaretu v jantarové špičce, švihal rákoskou se stříbrným kováním a pohlížel směrem k promenádě na severní straně. Pan Raboch ho zpozoroval a ptal se obchodníka, jak dlouho se míní Kamil zdržeti v tomto městě. Obchodník odpověděl neurčitě; Raboch zamžikal zlomyslnýma očkama. Když pak z radnice bilo deset hodin, vstali a rozloučili se. Paní Štědrá vyprovázela kousek cesty paní Rabochovou. Obchodník Štědrý lapil kocoura, který se olizoval u domovních dveří, a zavřel ho do krámu, aby tam znepokojoval myši. Pan Raboch se dal na obchůzku po městě, nahlížel do osvětlených oken hostinců, aby zjistil, kdo ponocuje, kdo bouří a kdo utrácí.

Obchodník Štědrý i jeho manželka usedli za stůl. Paní Štědrá pletla punčochy a občas se zádumčivě podrbala ve vlasech. Z úst obchodníkových visela dýmka: bafal a četl román Pět neděl v baloně. Bylo slyšeti, jak v hostinci Na Trávníku řinčí orchestrion. V krámě žalostně mňoukal kocour. Nemohl pochopit, proč ho věznĺ, i stýskalo se mu po noční toulce.

Obchodník zdvihl zrak od četby, sňal skřipec a zabručel: „Špatný kocour. Nemá dobrý charakter. Můžeš mluvit, co chceš, ale on myši chytat nechce."

Manželka byla s ním stejného mínění.

„Ale kdy je čas k obědu, to on dobře ví," připojila, „ó, to je vychytralé, mazané zvíře."

„Musí mně z domu," zatvrdil se obchodník. „Já ho tu nechci. Každý musí dělat svou povinnost."

Odložil dýmku a napil se vody. Potom se šoural do kuchyně, aby se přesvědčil, zda se služebná netoulá. Děvečka spala v pruhovaných peřinách a rusý cop visel přes pelest. Obchodník zjistil, že všechny dveře jsou řádně uzamčeny před nástrahami škodlivých lidí. Hlasitě zívaje se svlékl a ulehl. Manželka rozložila četné spodničky a pak zhasla světlo. Olejová lampička na skříni mrkala a po stropě pobíhaly kmitavé stíny.

Paní Štědrá přerušila ticho.

„Neříkal nic?"

„Co by říkal…?" bručel obchodník, „mnoho mluvil, ale takto neříkal nic."

„Proč přijel? Na dovolenou, či jen tak? A jak dlouho chce být doma?"

„Nevím…," protáhl ospale její muž.

— A kdo to má vědět? Proč nikdo neřekne slovíčka? Copak je tak špatná, že s ní nikdo nemluví?

V srdci paní Štědré hlodala urážka. Přijede si najednou, jakoby nic, smekne cylindr a pozdraví ji jako cizí. Já myslím, že by se slušelo políbit ruku, jako to dělají jiné děti. Snad si toho zasloužím, ne? Ráda bych věděla, zda by se jiná tak obětovala…

Vdala se za vdovce se třemi dětmi. Och, já nevěděla, do čeho se vdávám, já hloupá, hloupinká… No, a hned druhý den po svatbě… Jako dnes to vidí. Sedí s mužem u snídaně. Tu přišli ti dva kluci, Kamil a Viktor, a postavili před ni své hrníčky s kávou. Koukají se zarytě. Co je? Mladá paní se polekala. Co se stalo? Hoši kňourají: Nechceme kafe, plavou v tom škraloupy… e!… e!… taková ošklivost! Taková urážka stala se jí v tomto domě hned v první dny manželství. A pak se řekne macecha…

Ano, ti dva hoši byli vždycky proti ní. Pošklebovali se jí za zády, zvláště ten Viktor. Vymýšlel si na ni jména. Vím to dobře, ale mlčím. Jenom Jaroušek… Ano, Jaroušek, ten je jiný, zlaté dítě… Byl tenkrát maličký, stonal na spálu. Ležel v kolébce rozpálen horečkou a plakal. Tělíčko měl vyhublé a ty ručky, ty byly jako dva pavoučky. Vypiplala ho a on se uzdravil. V noci stenal a volal tu první, svou nebožku matku. Na jeho volání přicházela k němu, léhala s ním a zahřívala jej vlastním tělem. Proto je nyní její, je to její vlastní dítě. Nikdo nesmí říci, že je jemu macecha. Zdá se jí, že ho sama porodila. Podívala by se na toho, kdo by jí chtěl Jarouška vzít. Vždyť nikoho jiného nemá. Hodný hoch, je k ní vždycky upřímný a uctivý…

Pendlovky na stěně odbíjejí. Mají takový vážný, hluboký hlas, jako by říkaly: Pomni, ó, člověče… V hostinci pořád řinčí orchestrion. Paní Štědrá si vzdychla pod přívalem vzpomínek. Tenkrát, když Jaroušek stonal, chodil k němu doktor Vinklář. Tvářil se posupně a hrozně křičel. Léčil pacienty spíláním. Lidé jej uctívali jako čaroděje. Lékař zaslouží, aby se za něho modlila, protože Jarouška zachránil. Křičel, hulákal, vyváděl, až zahnal smrt od domovních dveří…

„Zakázal jsem mu," bručí obchodník, „aby chodil v tom raglánu po ulicích. Já to nechci, povídám, v našem městě se to nepatří. Vypadá v tom, jako by utekl od cirkusu. A ten cylindr… Nechci žádný cylindr. Nedovolím. Raboch se šklíbil, když se na něho díval, a já to dobře pozoroval…"

„Každý si dělá, co chce," stýskala si manželka, „oni se jednoho neptají."

Obchodník vzdychl, neboť ho znepokojovala svědivá vyrážka.

„Poškrab mne," stenal.

Manželka mu hnětla záda a přitom dumala: — Toho šedého kohouta musím zabít.

5

Město tichlo, ale žebrák Chleboun zvaný Majorek dosud bloudil ulicemi; bručel si pro sebe, jako by hledal ztracenou věc; měkce našlapoval nohama ovinutýma pytlovinou a jeho hůl klepala o dlažební kostky. Přitahovala ho osvětlená okna restaurace Národního domu, odkudž slyšel smích a hlasy.

Přilnul nosem k okenní tabuli a nepohnutě patřil krhavýma očima do místnosti. Uviděl Kamila, syna obchodníka Štědrého, pobíhat kolem kulečníku. Utkal se s mladým mužem s vyšívanou náprsenkou. Příručí byl vysvlečen z kabátu a pyšnil se hedvábnou košilí s fialovými proužky. V koutě seděly čtyři dvojité zátylky, skloněné nad kartami. Kamil hrál s rozmazleným výrazem, a kdykoli chybil, rozpřáhl ruce a nedůvěřivě zavrtěl hlavou. Trudovitý číšník přihlížel hře. Čtyři páni bili kotníky o stůl a občas propukli v rachotivý smích.

Světlo přetínalo žebráka vpůli; podobal se stříbrné bystě ve výkladní skříni. Neodvracel zraků a jeho šedozelený knír se zdvíhal a klesal. Mocně ho lákala místa, kde se shromažďují páni k zábavě.

Mumlal: — Užívají… hrají v koule… peníze utrácejí, všechno si dovolují… Kdepak, páni, páni, páni… A mladí páni, mladí páni… Někdo je pánem, jiný chudákem… Pořádek nahoře, pořádek dole…

Z kouta, kde seděli čtyři karbaníci, se ozvalo: „Tak páni, pro mě poslední kolo. Málo platný, musím ráno na vlak!“

Trudovitý číšník zpozoroval žebráka; zahrozil mu pěstí a zvolal: „Jedeš!“ Majorek sebou trhl jako kůň švihnutý do slabin. Pomalu krátčel podél plotů zahrádek, kde omamně dýchala rezeda. Psi cítili jeho přítomnost a zuřivě se vzpínali na řetěze. Čtvrť Na Pískách páchla teplým hnojem a čerstvě posečenou vojtěškou. Z chlévů žalostně bučely krávy a ve stájích dusali koně a chrastili řetězem. Chalupníci seděli na prahu se svěšenýma rukama. Žebrák uslyšel hlasy. Věděl, že na zápraží usedl soukeník Nobilis s provazníkem Mejtským. Nobilis je stařec s huňatým obočím a přísným plnovousem prorokovým. Majorkovi bylo známo, že kmet je zarytý beran a přemlouvá provazníka, aby vstoupil k nim do sboru. Mejtský je katolík, ale láká ho víra českých bratří. Nejvíce se mu líbí, že bratrští kněží smějí se ženit, zatímco katoličtí setrvávají v celibátu, což je proti přírodě. Pře se s Nobilisem, přimhuřuje oko a dává mu úskočné otázky. Avšak soukeník je pevný a na každou námitku odpovídá citátem z Písma. Provazník by už dávno vstoupil mezi bratry, ale čeká, až zemře jeho žena, která stůně na souchotiny. Ona by se velmi trápila, že se v nebi nesetká se svým manželem.

Majorek chvilku naslouchá rozhovoru a hněvivě přemílá čelistmi. Zavrhuje Nobilise, že přemlouvá provazníka k odpadu z víry. Co je katolické, má zůstat katolickým. Všechno nechť je na svém místě.

— Úřadům by se to mělo oznámit… Nemělo by se trpět, žehral, do arestu tě vsadit, Nobilise, abys přestal a nenaváděl…

Ze tmy vystupuje zubaté cimbuří obecního chudobince. A nad tou mocnou budovou se klenou tmavá nebesa s ledovou tříští hvězd. Ubývající měsíc se podobá nakrojenému bochníku. Majorek vstoupil mezi žebráky, kteří se shromáždili na schodech jako slepice na hřadě. Žvatlali šeplavými hlasy nesmyslná slova. Umlkli, jakmile spatřili Majorka, a udělali mu místo. Žebrák Chleboun přeměřil pánovitým zrakem své druhy, usedl váhavě mezi ně a pak počal:

„A přijel Kamil, syn pana Štědrého, obchodníka. A všichni se ptají, proč přijel mladý… a to nikdo neví… A měl na sobě hopsafrak a na hlavě takový komín… tatínek, jako pan Štědrý, obchodník, to nerad viděl… Že si jako moc dovoluje… a to se nepatří… choď jako jiný lidi…“

„Choď jako jiný lidi," přisvědčil slabomyslný Hynek.

„V tom městě, co přebýval, moc si dovoloval… a… a… možná že s děvkama… tento… se bavil…"

„S děvkama se bavil…," prostomyslně opakoval Hynek.

„Všechny se ptají, proč přijel… svátky jsou za náma, teda proč nesedíš na místě? To nesměřuje k dobrýmu, ale ke zlýmu… Ale místo co by tatínka potěšil, s ním si promluvil, šel do hospody… pilijár hraje…"

Žebrák umlkl a pak zase počal chmurně věšteckým hlasem: „Byl jednou za starejch časů moc bohatej rok… urodilo se obilí bezpočtu… A lidi náramně zpyšněli, zanedbávali služby boží… a… a… vytírali si zadnice klasy a přitom se chechtali… že se jim nemůže nic stát, si myslili… Ale Pánbůh všechno viděl… a… a… toť se ví… v náramným hněvu poslal na lidi hladovou ránu… bylo velkýho nářku, ale co to bylo platný…?"

Vtom se vynořil ze tmy správce Wagenknecht. Zamával sukovitou holí, široce otevřel ústa a řval: „Co to vidím? Netrpím besedování! Na pelech, holoto! Nebo vás…!"

Nuzáci se rozprchli.

6

Žebrák Chleboun zvaný Majorek se vydal na cestu, aby obešel domy dobrodinců. Ve čtvrti Na Pískách se nezastavil, neboť v těch křivých chalupách s rozčepýřenými střechami bydlili lidé ztvrdlí těžkou prací; byli sami lační a nedojedení a jejich srdce bylo pobito plechem; jejich záda byla shrbená od samého ohýbání a v zasmušilých tvářích sídlila zlost z trudného života. Avšak i kdyby se odvážil do vrátek, tehdy by ho do stavení nepustil nedůvěřivý pes, který v starci v zalátaných hadrech větřil zloděje.

Zastavoval se ve zděných domech pokrytých štukovou omítkou, tahal za rukověť zvonce a čekal za dveřmi, naslouchaje plíživým krokům. Když zpozoroval, že se otevřela špehýrka ve dveřích a v ní se objevilo podezíravé oko, tehdy začaly se pohybovat vpadlé čelisti a zpod šedozeleného kníru vycházela slova otčenáše. V domech, kde za okny kvetl asparát nebo fuksie, dostával skývu chleba. Nábožné vdovy, penzistky po státních úřednících, a staré panny podávaly mu hrnéček polévky nebo bílé řídké kávy, která chutnala po cikorce. Pil kávu, stoje za dveřmi, jedl polévku, sedě na schodech, a než obešel všechny domy, život mu naběhl, neboť byl plný kávy a zapražené polévky. Nemohl se odvážit, aby nechal v misce trochu jídla; dobrodinci by to považovali za rouhání. Žebrákovi přísluší, aby byl vždycky hladov, při jídle má jevit lačnost, a když pojedl, musí svolávat požehnání

na hlavy dobročinných lidí. Skývy chleba schovával za košili a pak je pohazoval v lese. Dělníci, kteří z vesnic chodili do fabrik, sbírali krajíce chleba, hubujíce na toho, kdo tak hříšně šeredí jídlem, a krmili jimi doma dobytek. Od žen dostával žebrák něco k snědku a muži mu někdy podali drobnou minci nebo ho s křikem vyhnali z domu. Když šel Chleboun po žebrotě, tehdy neťukal holí o dlažbu, ale komíhal jí za zády, jako by za sebou tušil zběsilého psa.

Na hlavní ulici je cukrářský obchod a před výkladní skříní stával vždycky žebrák drahnou dobu. Když patřil na mísy zatížené krémovými trubičkami, mandlovými rohlíčky a dorty, tehdy zapadlé čelisti pracovaly rychleji a knír se zdvíhal a klesal. Zíral na nakupené lahůdky, podoben dravé rybě, která nehybně, ševelíc ploutvemi, žádostivým zrakem ulpěla na kořisti. Vstupoval do krámu s nadějí, že ho cukrář podělí kusem dortu; ten však sáhl do zásuvky a dal mu troník. Odcházel loudavým krokem a ve dveřích se otáčel. Venku opět stál před výkladní skříní a huče: — Sladkosti… sladkosti… to je jenom pro pány… taky bych si dovedl nacpat panděro… inu, to věřím…

Potom se odtrhl a ubíral se dále, vleka za sebou svůj zpitvořený stín. Na náměstí spatřil obchodníka Štědrého; stál před domem a kouřil z dýmky, na jejíž porculánové hlavičce byl vymalován stařičký zeměpán v loveckém úboru. Obchodník ustoupil o několik kroků dozadu, aby si mohl prohlédnout svůj dům. Rád patřil na toto stavení, které bylo z největších v okresním městě. Byla to jednopatrová budova s osmi okny, která zírala na náměstí. Vždy dvě a dvě okna byla sdružena a mezi těmi dvojicemi byly plochy vyplněné sgrafitovou kresbou. Jedna kresba představovala vousatého muže v řecké tunice, který stojí u bedny a drží v ruce kladívko. V pozadí byla plachetní loď. Na druhé ploše byla vymalována žena s obnaženými prsy. V náručí chová ozubené kolo. Třetí a čtvrtá plocha byla prázdná a žebrák věděl, že pan Štědrý nedal malíři dokončiti práci, protože se zhrozil útrat. Nutil malíře, aby vzal svou mzdu ve zboží, ale řemeslník nechtěl, a proto se rozešli ve zlém.

Najednou uviděl ve dveřích krámu Kamila a udivením otevřel ústa. Švihácký přírucí se velmi změnil. Byl opásán modrou zástěrou

a jeho nohy vězely v zkornatělých, příštipkovaných škrpálech. Žebrák si všiml, že uši mladého muže jsou zarudlé a že jeho knírek jedním cípem visí dolů. Obchodník hrozivým pohybem pěsti zahnal příručího do stavení.

Žebrák se zastavil a dumal. Kam se poděl vysoký škrobený límeček? Proč se ztratily citronové polobotky? Proč se hněvá obchodník Štědrý?

— A… a… tak… tak…, breptal, nezachoval se synáček… hlavu nosil vysoko… a neměl přijet… není čas na návštěvy… nemá tu nic k pohledávání… žádné potěšení nepřinesl…

Přiblížil se k obchodníkovi a zahuhlal slova modlitby. Věděl, že ho zažene; za léta, co chodil po domech, nedostalo se mu od Štědrého almužny, protože obchodník nenáviděl potulné lidi; přesto však Chleboun konal své obchůzky s byrokratickou pedanterií a nikdy nevynechal dům Štědrých.

Zastavil se, sáhl na klobouk a zažvýkal čelistmi. Obchodník se osopil: „Tady nic není. Jděte spánembohem!“ Žebrák zamumlal pozdrav, potáhl nosem a poodešel několik kroků. Obchodník patřil za ním s posupnou tváří a najednou, jako by ho něco napadlo, vběhl do dveří. Chleboun obešel roh a vplížil se do domu, zvědav, co se tam bude dít.

7

V tu chvíli služka přibouchla dveře a v příbytku se ozval dusot kvapných kroků. Když se v rodině Štědrých chystalo k výtržnosti, tehdy se zavírala všechna okna i dveře, aby žádný zvuk nepronikl k sousedům. Přesto však žebrák slyšel každé slovo a svým duševním zrakem viděl výjev, který se odehrával za zavřenými dveřmi. Znal rodinné tajnosti bachratých domů.

Slyšel hlas obchodníkův: „Kde je ten vagabund? Sem! Ke mně! Chci si s ním promluvit slovíčko!“

„Tatínku, nerozčiluj se!“ naříká paní Štědrá.

Žebrák napíná sluch. Co se stalo?

Vtom se otevřely dveře a jimi vyběhla služebná, zrudlá rozpaky. Chleboun zažvýkal slova modlitby, ale dívka si ho nevšimla a běžela na dvůr a tam se obírala vlhkým prádlem. Bylo jí stydno, že kářou mladého pána, jako by byl malé děcko. A přece je to již osmadvacítiletý muž, jehož vlasy počínají řídnout dvěma zářezy.

Pootevřenými dveřmi viděl Chleboun, jak příručí stojí před otcem a zakrývá si loktem obličej.

„Dej tu ruku dolů!“ burácí obchodník. Kamil poslechl a po způsobu provinilých dětí mrká a hledí stranou.

„Dívej se mi do očí!“

Kamil se dívá, nikoli však do vlhkých stařeckých očí, ale na těžké, vrásčité váčky, postříkané pihami.

„Proč tě vyhodili? Mluv!“

Příručí si opět zakrývá loktem obličej. Vzpomíná si na své dětství, kdy ho otec bil, bil velmi bolestně. Jednou přijela k nim na návštěvu teta a přivezla pohádkovou knihu ve skvostné červené vazbě a s četnými barevnými obrázky, které představovaly víly, prince a princezny. Otec si vážil toho daru, neboť teta přijela z Vídně a její manžel byl inspektorem státních drah. Sotva však odcestovala, přimaloval někdo vílám, princům a princeznám barevnou tužkou vousy. Otec zuřil nad zmařenou knihou a bil vším, co mu přišlo pod ruku. Tenkrát chránila paní Štědrá nevlastního syna svým tělem.

Kamil ví, že knihu zkazil Viktor, ten tlustý kluk s červenými tvářemi, poťouchlík, jenž zaplétal historie a radoval se z nedorozumění.

„Mluv!“ doráží otec.

„To já ne, to Viktor…,“ zamumlal Kamil nejapně.

„Co? Jak? Nerozumím…“

Kamil mlčel.

„Já tě, mně se zdá… Neumíš mluvit? Proč ti dali výpověď?“

„Já… já… zpíval…,“ zabreptal Kamil.

„Cože? Žes zpíval? Nerozumím. Tak budeš mluvit, nebo ne?“ Otec učinil pohyb, jako by se chtěl chopit pohrabáče, který stál u sporáku.

Příručí počal vypravovat. Koktal, hledal slova a bázlivě pošilhával stranou. V Olomouci vypukla stávka obchodních příručí. Konal se demonstrační průvod a obchodní pomocníci zastavovali se před každým krámem a pokřikovali. Žádali nedělní klid a zkrácení pracovní doby. Když šli všichni do průvodu, šel Kamil také. Nestaral se o politiku, ale slečny se na ně dívaly a Kamil se vypínal ve zvonovitém raglánu a činil se, aby ho bylo vidět a slyšet. Avšak zaměstnavatel ho za to vyhnal.

„Chodili jsme a zpívali…,“ zakončil Kamil.

„Co jste zpívali?“

Kamil mlčel.

„Ptám se, co jste zpívali?“ hlomozil obchodník. Kamil svěsil hlavu.

„Zpívej, abych věděl, co to bylo," dorážel otec.

Kamil zavzlykal. Otec ho chopil za rameno a počal jím lomcovati.

„Zpívej! Zpívej, darebáku! Nebo…!"

„Tak zpívej, když to tatínek chce," domlouvala paní Štědrá.

Náhle počal příručí plačtivým hlasem: „Lasst die Geschäfte zeitlich sperren zum Nutzen uns und der Herren…"

Služka se vrátila ze dvorku se džberem v ruce a přibouchla dveře. Žebrák naslouchal melodii Písně práce, kterou náhle přerušil pleskot poliček. Místo zpěvu ozval se křik a Chleboun se vytratil na ulici.

Věděl všechno. Šlapal dlažbu nohama ovinutýma pytlovinou, komíhal holí za zády, zapadlé čelisti žvýkaly a zpod šedozeleného kníru vycházela slova.

— Naplácali mladýmu pánovi, chrochtal s libostí, spravedlivě ho poučili, šviháka… Chtělo se ti… tento… zpívat?… a to, holenku, není dovoleno… páni to nemají rádi… není do zpívání. S komínem na hlavě chodit, ve fajnovejch šatičkách se kroutit… já bych taky… tento… doved, copak o to, ale našinec hadrama smrdí… a… a… na nic jinýho myšlení nesmí mít… a teď ti krásný doby minuly a ty musíš v modrý zástěře tatínkovi pomáhat… nasekal synáčkovi, aby bujnost z těla vyhnal…

Žebrák zabočil do postranní ulice, kde měl dílnu holič Sedmidubský.

8

Jenda Sedmidubský, holič a kadeřník, bylo psáno na obchodním štítě. Ve výkladní skříni bylo vidět pestrobarevné kousky voňavého mýdla, srovnané do pyramidy, láhve s březovou vodou, pásky na vousy, náplasti na kuří oka, vodičku proti uhrům, přípravky pro vzrůst ňader; mimoto plakát s pánem neobyčejně bujných vlasů a s malebně zakrouceným knírem; potom vyhlášku obecního úřadu o kontumaci psů.

Žebrák se zastavil na prahu, dotkl se čepice a zažvýkal čelistmi. Holič se skláněl nad namydlenou hlavou v bílém ubrousku; uzřel starce, odešel za plentu a podal mu peníz. Chleboun přijal almužnu a odcházel, upíraje krhavé oči přímo před sebe. Avšak holič vyšel s břitvou v ruce před krám a zádumčivě se díval za nohama ovinutýma pytlovinou. Měl dlouhý vlas, který se mu kadeřil v jemných prsténcích. Nedávno vstal z lůžka, kde ležel celou zimu, očekávaje smrt, neboť jeho plíce hlodal nevyléčitelný neduh. Na žluté tváři mu rozkvetly rudé růže, i viděl se odpočívati na katafalku mezi planoucími svícemi, lačně vdechoval mdlý zápach voskovic a věnců a naslouchal s tesklivou radostí zvukům smutečního pochodu. Dlouhý, předlouhý bude pohřební průvod a okresní město bude nadšeno nevídaným a povznášejícím divadlem. U hřbitovní brány se shromáždí místní nuzáci. Viděl šedozelený knír, který se pohybuje nahoru

a dolů. Hladká Ančka mechanicky kývá hlavou, i zlolajný Maryčka Půjc! zachová vážnost a slabomyslný Hynek dětinsky prozpěvuje zbožnou píseň. Mrtvý má zkřížené ruce na znamení míru a lituje lidi, kterým jest ještě nekonečnou řadu dní žíti na světě, kde hřmotí nástroje a ozývá se pokřik lidí pachtících se za ziskem.

Do tohoto světa se nyní nerad vrátil. Vzdychl a počal se obírati namydlenou hlavou v bílém ubrousku. Náležela Juliu Wachtlovi, zasilateli a obchodníku s uhlím. Byl to zavalitý muž, mohutný jako jeho koně. Byl nerad, když v něm někdo poznal žida. Proto pil pivo, hlomozil po hospodách, rád se pral a zpíval bas, aby byl podoben křesťanovi. V ochotnickém kroužku hrával důstojníky, bandity, přísné otce nezdárných dcer, spiklence a kališníky, kteří trpí pro víru.

Holič však představoval na ochotnickém jevišti komické figury; po stěnách dílny byly rozvěšeny snímky seladonů s dlouhými licousy, zbrojnošů s náramnými kníry, policajta s červeným nosem a sedláka ve shrnovačkách. Bavil obecenstvo veselými popěvky a lidé, když ho spatřili i na ulici, zastavovali se s ním, šťouchali ho do břicha a řehtali se, očekávajíce, že oblíbený komik dá k lepšímu nějaký žert.

Ošetřil zákazníka, postříkal brunátnou tvář kolínskou vodou; zasilatel vstal ze židle, hrabal se v tobolce a bručel rachotivým basem, tak nazdárek, Jendo, měj se tu dobře. Nasadil si klobouk a odcházel, rozháněje se hranatými pohyby siláka, s nímž je radno být zadobře. Holič rozhrnul korálkovou oponu, jež zakrývala vchod, i vyšel před krám a opět se zasnil. V uších mu zněly lkavé zvuky umíráčku a blouznivé oči viděly dlouhý, předlouhý průvod. Pohřeb vyšel z vestibulu Národního domu a kolébavě se bral po náměstí. Napřed kráčí chlapec v komži, nesa flórem zastřený kříž. Za ním kapela, pištivé klarinety, vřeštivé trumpety, lesní rohy a dunivý bombardon. Tradadá — tatadá — bum! Holič bzučí a rukou dává takt. Může být krásnějšího divadla než takový pohřeb?

Lidé chodí kolem a pokřikují na holiče. Poklona, poklonička, stálé zdraví, jak se vede? Holič vytržen z rozjímání zdvořile odpovídá. Je

nerad tomu vyrušení. Dotěrné světské hlasy ruší pohřební průvod a vnášejí nepořádek v smuteční obřady. Co ví hlaholící dav o vznešenosti smrti a o poezii nádherného konduktu?

Holič pohybuje rty a dívá se za špeditérem a neodvrací zrak, dokud jeho rezolutně promáčknutý klobouk nezmizí v lékárně.

9

Lékárna U Milosrdného bratra má černý, přísný portál, bohatě vyřezávaný v podoby antických bohů. Výkladní skříně jsou prázdné; stojí tam pouze bronzová socha kučeravé ženy v tunice, která drží v ruce kalich. Uvnitř lékárny vládne položero, v němž se nejasně blyští porculánové tyglíky s latinskými nápisy. Návštěvník, který vstoupí do lékárny, mimoděk smekne klobouk jako v kapli. Na pultě stojí skleněná baňka s růžovými a bílými cukrátky. V zamlklém tichu vznáší se opojná, pronikavá vůně. Vzadu je laboratoř, kde principál čte doktorské škrabanice a podle nich sestavuje léky, které zahánějí neduhy.

Zde se každý den scházelo několik měšťanů a lékárník, zdvořilý muž s hnědou parukou, jim naléval rosolku do čtverhranných sklínek. Agent Raboch přináší místní klepy. Celý den rejdí po městě, neboť za něho pracuje absolvent obchodní akademie Růžička. Poštovní správce na odpočinku pan Pecián přichází se svým dávným přítelem zámeckým kastelánem Vepřekem. Zahaleni v pláštěnky sedávají u pultu, upíjejí ze skleniček a hovoří o časech dávno minulých. Jejich pohled byl upřen do minulosti. Tam nalézali plodivou přírodu, nesmírně štědrou k lidstvu, zdravé a silné muže, sousedskou lásku a hrdinské činy. O přítomnosti se vyjadřovali s úšklebkem; všecko současné bylo jim mátožné, neupřímné, jalové a chorobné; dávno

uplynula jejich mladost. Hovoříce o minulých časech, elegicky kývali hlavou. Byly to krásné doby, darmo mluvit…

Když vyčerpali všechny místní události, tehdy zpravidla počínali hovor o panovnickém rodě. Penzionovaný správce pošty byl zasvěcen do tajností vídeňského dvora, i ševelil přitlumeným hlasem, bojácně pohlížeje ke dveřím. Káral císařovnu Alžbětu, jejíž marnotratnost byla známa, a uvedl, že jednou si koupila krajek za dva miliony zlatých. Všichni užasli. Dva miliony zlatých! To je jmění! Pan Pecián se pásl na jejich úžasu a pak dodal, že císař pán tu částku zaplatil, aniž pohnul brvou.

„Dva miliony zlatých!“ užasl lékárník.

„Dva miliony zlatých… lehce se to vysloví…,“ dumal pan Raboch.

„Za krajky,“ zdůraznil pan Pecián.

„Jen tak… za krajky,“ opakoval pan Raboch.

„Nebyla to hodná žena,“ vzdychal pan Pecián, „císařovna Alžběta nebyla dobrou chotí starému moudrému mocnáři. Nestála mu po boku, pořád byla na cestách. Císař jí vlastně ani neužil.“

Pan Raboch, který miloval pikantní historky, počal o tom, že císařovna měla něco s hrabětem Esterházym, jak se povídá. Kastelán protestoval. Před ním prosím ani slova o tom! Kvůli císaři pánu to nesnáší. Vladař nezasluhuje, aby přišel do lidských řečí. Císař pán dává chleba všem služebníkům.

Penzionovaný správce pošty se připojil. Nenáleží nám soudit onu vznešenou paní, třebas i zhřešila. Však vzala za to strašnou odplatu rukou italského anarchisty Luccheniho.

Zámecký kastelán mínil, že ženevský útočník byl nástrojem mezinárodního židovského spiknutí. Penzionovaný správce pošty vzplanul, kdykoli byla řeč o židech. Věděl, že světové židovstvo je sdruženo v tajném spolku, který se nazývá Sanhedrin. V tomto shromáždění se kují plány na zničení křesťanského světa. Rozkládal rukama a syčel a jeho falešný chrup se viklal. Všechno znal, neboť stále ležel v knihách a měl doma mnoho antisemitské literatury.

Pan Raboch ho rýpl do žeber, neboť v tu chvíli vstoupil do lékárny zasilatel Wachtl. Pecián umlkl a hrál si s čtverhrannou sklínkou.

Wachtl náležel k této společnosti a těšil se z toho. Byl mezi nimi oblíben, protože vždy přispěl něčím k zábavě. Vždycky měl něco nového v zásobě. První v městě si opatřil gramofon, když tento vynález udivil svět. První se mohl pochlubiti novou bankovkou a věděl také vtip na ni, neboť na nové bankovky se vždycky vymýšlejí šprýmy. Tentokrát přispěl k zábavě hračkou, kterou vytáhl z kapsy. Hračka představovala muže a ženu; když se zatáhlo za motouz, dělaly figurky necudné pohyby. Hračka kolovala z ruky do ruky a páni hýkali, slzeli a ohýbali se v kříži. Zasilatel byl hrd na to, že pobavil společnost, která ho přijímá jako rovného. Zábava nabyla žertovného, nenuceného rázu a zasilatel nabídl několik anekdot.

Ve dveřích se objevila tvář s plesnivým strniskem, které neroste. Žebrák Chleboun smekl klobouk, smísil žebráckou kyselotinu s velebnou vůní drogů a zažvýkal. Společnost se rozveselila. Lékárník mrkl na své druhy a zakřičel: „Hé, Majorku, máš už nevěstu?“

„Nevěstu prosím, milostpane, eště nemám.“

„A pročpak nemáš nevěstu, Majorku?“

Chleboun věděl, že nyní musí odpovědět: „Nenašel jsem vyvolenou bytost…“

Lékárník zrudl. Společnost zařičela. Také v bledé tváři kastelánově zaševelil mdlý úsměv. Po léta opakoval žebrák tuto odpověď, které ho lékárník naučil, a vždycky vyvolal nespoutané veselí.

Lékárník sáhl do kapsy a odměnil obejdu pětníkem. Žebrák lačně sáhl po niklové minci a blahořečil: „Pámbíček naděl, zdravíčko přeju, rukulíbám, milostpane…“

Na ulici však utkvěl zrakem na bronzové soše v řecké tunice a brumlal: „Hambáři hambatý… na starýho člověka si dovolujete… a… já vím, kam chodíte… do hampejzu chodíte… však vono jednou to přijde k vyhlášení…“

10

Shrben, poněkud kulhaje, ubíral se dále, krhavé oči upřené před sebe, jako by směřoval k vzdálenému cíli; za ním s křikem a halasem poskakovali uličníci; avšak žebrák jich nedbal; zvykl si na ně jako starý kůň na mouchy, které dotírají na jeho nozdry. Jenom holí komíhal za zády, jako by se bál útoku zuřivého psa, a bručel: — Na proroka pokřikovali: Lysý! Lysý! a medvědi je roztrhali… že se to nesmí… pakáž uličnická, nemá to kázeň, nemá to bázeň…

Opět se zastavil před výkladní skříní cukrářství; očima hltal krémové trubičky, indiány a různobarevné atlasové bonbony. Žvýkal zapadlými čelistmi a polykal sliny; mumlal: — Že bych neměl peníze, o to není… mám peníze, to je to nejmenší… mohl bych si koupit, copak o to, jenomže…

Z cukrářství vyběhlo děvče s dřevěnou tyčí a počalo stahovat závěsy. Žebrák se odtrhl od výkladní skříně.

Stmívalo se. V parku před hraběcím zámkem potkal pána zahaleného v plášť. Kráčel se sklopenou hlavou, opíraje se o deštník. Žebrák poznal notáře dr. Tichaye, který se zde každého večera procházel a skládal báseň pro místní týdeník. Chleboun sňal usmolený klobouk a pozdravil; avšak notář si ho nevšíml, zabrán do svých rýmů.

Od zámecké brány, zakryté dřišťálovými keři, ozývá se dívčí smích. Chleboun ví, že se tu scházejí slečny se studenty, a mezi nimi Zdeňka kastelánova, kterou otec určil za nevěstu panu Peciánovi.

— Nestydy…, bručí posupně, se studenty mají undrholty… a… a… cigarety kouří… říct tak slovíčko, byl by křik… zdvihnout sukýnky a nasekat… nasekat na holou by se patřilo… metlou ďábla vyhnat… vymýtit špatnost… já ale nic neřeknu, radši se od toho odtáhnu…

Kráčí pod hustou klenbou kaštanových stromů, hlasitě krká a říhá, neboť život mu naběhl množstvím kávy a polévky, kterou dnes musil sníst za dveřmi milosrdných příbytků. Při ústí kaštanové aleje stojí kaplička. Zamřížovaným otvorem ve dveřích je vidět svatý obrázek, před nímž plane světélko. Mřížemi házejí zbožní lidé dovnitř mince. Žebrák přitlačil obličej k otvoru, aby spočítal, kolik dnes tržila Panna Maria; je už tma a nevidí peníze na podlaze; přece však mu v srdci kyše závist, že nedostal ty peníze on, a spílá pobožným dárcům.

Na obloze se jiskří osamělá hvězda, v městě za jeho zády zasvítila okna lidských příbytků. Mužové s trakaři a ženy ohnuté pod plachetkami píce se vracejí domů. Obilí se zachvělo chladem. A žebrák se plíží k modřínovému hájku, tam se zastaví, ohlédne se na všechny strany a pak počne z kapes zpod košile vytahovat skývy chleba, krajíce pomazané sádlem a tvrdé buchty a hází je na cestu a do houštin.

Najednou se ozvalo nad jeho hlavou: „Pacholku! Lotře! Co tam děláš?“ Zděsil se, neboť poznal řvavý hlas Wagenknechtův. Uchýlil se do houštiny a číhal. Avšak seznal, že správce řve na někoho jiného. Asi zpozoroval v lese škodlivého člověka. Správce se znovu rozhulákal; potom zapraskaly suché haluze a ozval se dusot kvapných kroků. Žebrák čekal, až hluk umlkne, pak vylezl z úkrytu a dal se na cestu k domovu.

U budovy obecné školy spatřil muže, který objímal školnici kolem pasu. Poznal Viktora, syna obchodníka Štědrého. Vida ho! Kdyby tak tatínek… Ale Viktor smí. Dal se mezi dělníky, a proto se může muchlovat s ženskými.

Obchodník nad ním mávl rukou. Nesnažil se, aby to někam přivedl, a dobrovolně se připojil k zástupu chudáků. Je ztracen a nemusí dbát na svou pověst. Ale měl by šetřit otcova dobrého jména, míní žebrák. Když už jsi takový, jdi do světa, kde tě nikdo nezná, a nedělej tatínkovi ostudu.

Na schodech před chudobincem se shromáždili nuzáci. Šeplavé babky se třesou jako uschlé listí. Hladká Ančka sní o šťastných číslech, slabomyslný Hynek toužebně zpívá křehkým hlasem „Maria, Maria, lilie líbezná, Maria, Maria, denice vítězná…“ a vzteklý Maryčka Půjc! huláká jako zlolajný pes do tmy své rytmické nadávky.

Žebráci umlkli a Chleboun usedl mezi nimi. Počíná vypravovat. Obchodník Štědrý citelně potrestal nezdárného syna. Správně! Popadni co popadni a bij! Přišel jsi ve vybraném oděvu, jako bys byl nad celým světem postavený. A pán tě vyhnal z chleba, protožes mu před krámem zpíval. Já ti dám zpívat! Plesk — plesk! Až budeš pánem, pak si zpívej…

11

Obchodník Štědrý se přesvědčil, zda služka spí a jsou-li všechny dveře uzamčeny. Potom se sháněl po knize Pět neděl v baloně. Otvíral zásuvky, díval se pod stůl a šátral po skříních.

„Kam jste dali knihu?“ bručel nevrle.

„Dopoledne tu ještě byla,“ odpověděla manželka, „ležela na posteli.“ Pomáhala muži hledat, ale kniha se nenašla. Obchodník vytáhl ze zásuvky jeden díl naučného slovníku, který nesl heslo Alqueire–Ažušak. Před lety ho přesvědčil jeden hbitý agent, že toto dílo nesmí scházet v žádné domácnosti. Obchodník, který ctil vzdělanost, předplatil se na několik sešitů, ale pak se zhrozil útrat a zástupce vyhnal. Zapálil si dýmku a listoval s tváří soustředěnou, zatímco petrolejová lampa něžně vrkala jako hrdlička.

Potom když pendlovky nespěchajíce odbily deset hodin, vyklepal obchodník dýmku, na níž byl vyobrazen stařičký zeměpán v loveckém úboru, svlékl se a ulehl. Paní Štědrá rozložila spodničky po židlích, zhasla lampu a vlezla pod peřinu. Obchodník usínaje vzpomněl si na román Pět neděl v baloně. Stýskal si na nepořádky:

„Všechno se musí u nás ztratit. Rád bych věděl, kam ta kniha přišla…“

„Neodnesl ji *ten*?“ prohodila manželka. „Mně se zdálo, že něco přede mnou schovával.“

„Já bych ho…," rozlítil se muž, „chodit bez práce a ležet v knihách, to by mu hovělo…"

„On je špatný," řekla manželka, „vždycky byl špatný a tys mi to nevěřil."

Obchodník vzdychal, neboť ho znepokojovala svědivá vyrážka.

„Poškrab mne," zastenal.

Manželka mu hnětla svědivá záda a vzpomínala, jak nevlastní děti hned druhý den po svatbě odmítly pít kávu, protože v ní plovou škraloupy.

— A přece, dumala, pociťujíc hořkou urážku, vařím tak dobrou kávu jako v nejpřednějším hotelu. Jiná třebas mísí do kávy žito, ale já nikdy…

V prvním patře ležel v posteli Kamil, knihu Pět neděl v baloně pod hlavou. Nemohl usnout; lačný žaludek ho obtěžoval. Odmítl večeři, protože věděl, že tato demonstrace uvede matku v nepokoj.

— Nedají mi najíst, říkal si a tak se litoval, že mu oči zvlhly. Dařilo se mu špatně v tomto domě. První den byla hostina. Druhý den dojídal zbytky bohaté tabule. Otec žertoval, ale matka úkosem po něm pokukovala. Třetí den bylo hovězí s bramborem. Po obědě šel otec spát, ale brzy vstal s pomačkanou a nespokojenou tváří. Ihned uhodil na příručího: Proč jsi přijel? Co tu pohledáváš? Kamil se přiznal, že ho vypověděli z místa, a od té chvíle se začaly jeho strasti.

— Nebudu jíst a nebudu! mumlal vzdorovitě, a kdybych měl zdechnout… nebudu!

Představuje si škodolibě, jak matka bude zděšeně pobíhat kolem lůžka, na němž odpočívá mladík zesláblý hladem. Nabízí mu vybrané lahůdky, ale Kamil odstrkuje její ruku a říká: — Snězte si to sami. Umírám!

Nemůže žít, protože mu zamkli jeho cylindr, zvonovitý raglán, tuhé límce, nádherné kravaty a citronové polobotky. Přiměli ho, aby chodil bez límce, oblékli ho do modré zástěry a poručili mu, aby se obul do zkornatělých záplatovaných perek. Hlavně ty nevzhledné, hnusné škorně ho mrzí. Před lety je Viktor nazval Kásimovy opánky a otce od té doby jmenovali Lakotný kupec Kásim podle jedné arabské pohádky.

Otec si dal šít nová perka. Když mu je švec přinesl, tu seznal, že ho tlačí. Řemeslník je několikrát opravoval, ale obchodníkovi bylo v nich stále nepohodlno. Perka zdědil Kamil; bránil se a styděl se v nich vyjít na ulici. Obával se, že se mu budou děvčata posmívat. Po něm obul botky Viktor. Přisahal, že perka zničí. Kopal do kamenů, chytal se vozů a dával se vléci, aby prodřel podešve. Boty odolávaly jeho úkladům. Za těch časů šily se boty neobyčejně pevné, které trvaly od věčnosti do věčnosti. Když perka nikdo nenosil, odpočívala ve výklenku pod kamny a kočka na nich podřimovala. Otec k nim neobyčejně přilnul. Čas od času poručil očistiti je od plísně a zálibně si je prohlížel.

— Znamenité boty! říkával, takové se dnes už nehotoví.

Kdykoli se někdo ze synů zprotivil, hned musil obout Kásimovy opánky. Vyjma Jaroslava ovšem; ten však nikdy nikoho nezarmoutil.

Viktor vstoupil do pokoje a hodil na zem koženou kabelu, ve které zařinčely kovové nástroje. Pozdravil: „Či — ču — ha!“

„Čiri — miri — ho!“ odpověděl Kamil.

Bratr usedl na postel, rozbalil mastný papír, vytáhl z kapsy zavírák a počal krájet slaninu, kterou zakusoval chlebem. Kamil žádostivě na něho pohlížel. Zapomněl, že chce zemřít hladem, i natáhl ruku z postele.

„Dej sem!“

Viktor nabodl plátek slaniny na nůž a podal mu. Mlčky žvýkali, a když dojedli, sbalil Viktor papír a vyhodil jej z okna.

„Mám mnoho bot,“ počal Kamil snivě, „viděls moji obuv? Mám brynelky, ševrovky, lakovky, kombinované boty a ty žluté polobotky…“

„Tři sta párů bot a botek měl pan baron Franz von Knotek,“ odpověděl Viktor veršem z dětského časopisu.

„Nech si to, jo?“ mrzel se bratr, „ty něco víš… Tady není žádná kultura…“

Viktor se rozvalil na pohovce.

„A teď,“ mumlal Kamil, „teď mám nosit Kásimovy opánky. Fuj.“

Bratr neodpovídá a přemítá o tom, že v okresním městě je malá elektrárna a v ní miniaturní dynamo.

— Hračičky, hračky…, brumlá a sní o Americe, kterou si představuje jako ohromnou fabriku, v níž sviští transmise, hulákají nepokojné stroje. Kola a páky se lesknou. A dynama, ohromné generátory, statisíce, miliony voltů…

Kamil zapomíná na Kásimovy opánky a odchází z této obce, kde je mu údělem trud a ponížení. Přibyl do veselého a lidnatého města, kde planou výkladní skříně a ulice se hemží půvabnými slečnami.

— Budu mít metresy, breptá pošetile. Pod slovem metresa si představuje široký klobouk, černé flórové punčochy až po stehna, kankán a ovšem láhev šampaňského, obalenou ubrouskem. Primáš se sklání k jeho uchu a hude vášnivou melodii.

„Ubohá dynastie, tohleto nepřežije, ach ubohá, ach ubohá, ach ubohá dy-na-sti-e," zazpíval.

„Nech si to, já chci spát," zabručel bratr.

Kamil si opět vzpomněl na modrou zástěru s mastnými skvrnami od petroleje. Skoupý otec Kásim ho nutí posluhovati v krámě, aby byl se svou hanbou všem lidem na očích. Ještě ho uvidí nějaká slečna a co si pomyslí. Naštěstí žádné slečny nechodí už do krámu skoupého kupce Kásima. Všechny běhají ke kupci Zoufalému, který vede všechno moderně a má záznamní pokladnu. Ke Kásimovi zabloudí nanejvýš hloupý sedlák nebo bába lutristka.

— A co by bylo, kdybych opánky vyhodil z okna? Jednoho dne vylámu skříň, zmocním se svých krásných věcí a prchnu. Já tu nebudu, ba ne, já tu nezůstanu…

12

Paní Štědrá nalila manželi polévku do talíře. Obchodník svraštil brvy a nesl lžíci k ústům. Neřekl nic a paní Štědrá si oddychla; stařec se patrně již poněkud uklidnil. Kamil usedl k psacímu stolu, a když mu matka podávala jídlo, zahučela: „Na, udav se!“

Místo u společné tabule zaujal Viktor. Nakláněl kulatou hlavu nízko nad talíř, svíral v dlaních příbory, jako by třímal nástroje, funěl a vytíral omáčku střídkou chleba. Otec patřil s nelibostí na jeho nízké čelo, zardělou tvář a ježaté vlasy, které se vzpíraly hřebenu; na temeni mu ustavičně trčely dvě chocholky.

— Sprosťák! hučel nevraživě, podívejme se na ty jeho pazoury. Po kom se to zvedl?

Nicméně se chlácholil: — Aspoň se živí. Od nikoho nic nechce. A není o něm slyšet nic špatného.

Když však pohlédl na syna studenta, tehdy jeho staré oči se zatřpytily vláhou. Oslovil ho: „Jen jez, Jaroušku. Proč nejíš?“

Matka přiběhla z kuchyně.

„Co to slyším? Jaroušek nejí? Snad mu nechutná?“ Zalomila bezradně rukama: „Ale vždyť já… dala jsem tolik omastku…“

„Mně chutná, mami, nestarej se,“ konejšil ji student.

Paní Štědrá si oddychla.

Jaroslav cítí, že by otec rád s ním zapředl rozhovor. Napichuje na vidličku kousky masa a klade mu je na talíř. Tehdy matka se zastaví na cestě z jídelny do kuchyně a střídavě pohlíží z otce na syna. Matka ho často povzbuzuje: Jaroušku, promluv s tatínkem. Řekni mu něco pěkného. On se potěší… A když se otec obrátí na tohoto syna, tehdy se zajíkne; pociťuje před ním ostych jako před jemným cizincem.

Studentovi je líto starého člověka, má svíravý pocit něhy, kdykoli patří na těžké váčky pod očima, na žlutý knír i mušku pod dolním rtem; lituje ho pro bledé ruce zduřelé vodnatelností, velké uši zarostlé šedými chumáčky. Kdykoli ráno vstává, tehdy si umiňuje, že se po celý den od otce nehne, že mu položí ruku na ohnutá záda pod penzistským šosákem a bude mu vypravovati o knihách, které přečetl, o myšlenkách starobylých mudrců a o svých nadějích. Poví mu, že za několik let bude chodit v bílém plášti a zahánět utrpení od lože nemocných. A starý člověk se rozveselí.

Ale když už se chystá k řeči, tu otec otevře ústa a odhalí dva zažloutlé pahýly. Najednou polituje ty viklavé zuby a cítí, že nemůže být mezi nimi hovorů, protože otec již zírá do hrobu, už se země otvírá a černá jáma ho přitahuje. A student tesknil v tomto starém domě podobném hrobce, ve světnici, kde bylo po celý rok sychravo; útočí na něho těžká kredenc, plyšová pohovka i stůl s krajkovým přehozem; tísní ho goblénové obrazy, které vyšívala jeho nebožka matka. I sedával zamlklý a jeho mladá duše byla chorá steskem. Toužil po světě, po něčem neskutečném a nevyslovitelném; je-li člověk mlád, chce být na všech místech najednou, jenom nebýt doma, kde stěny jsou pokryty goblénovými obrazy a kde páchne tlením a starobou.

Otec si vážil vědy a rád zaváděl hovor o technickém pokroku. Viktor pravil: „Četl jsem v novinách, že francouzský aviatik Garros docílil výškového rekordu 5 801 metrů. Úžasný výkon!“

Obchodník vážně pokynul hlavou a odpověděl, hledě na Jaroslava: „Velká vymoženost! Svět spěje k náramnému pokroku.“ A mluvil o tom, že přijde čas, kdy lidé budou z města do města létati, aby navštívili příbuzné.

Matka se zastavila uprostřed pokoje s kastrolem v ruce a toužila: — Kéž by Jaroušek promluvil… Tatínek by měl takovou radost… Avšak student seděl se svěšenou hlavou a mlčel. Zato však se ozval Kamil: „Jeden můj známý viděl v Chuchli letět aeroplán, na kterém hrabě Lambert třikrát kroužil kolem Eiffelovy věže…“

Otec otočil hlavu směrem k psacímu stolu a zazuřil: „Tebe se nikdo neptal, halamo! A dej tu knihu z ruky!“

Matka přiskočila k němu a vyrvala mu román Pět neděl v baloně.

„Vida!“ pokřikovala, „kniha se našla. Pořád, kde je kniha. Já věděla, že ji odnesl mladý pán…“

„Potřebuje číst!“ běsnil obchodník, „žádné čtení nebude! Psát oferty se budou. Z domu mně musíš, a hned!“

Otec se mračí a nacpává si dýmku, na níž je vymalován stařičký zeměpán v loveckém úboru. Paní Štědrá sklízí ze stolu. Viktor vytáhl z kapsy skrojek chleba, ukrajoval zavírákem a žvýkal. Matka, patříc na něho, se zatetelila urážkou.

„Co se cpeš chlebem?“ osopila se na něho.

„Já zajídám,“ bránil se dělník.

„Ještě řeknete,“ bručela paní Štědrá, „že vám nedám najíst. To by tak scházelo…“

Odcházejíc do kuchyně, tajemně zamrkala na studenta. Když Jaroslav přišel za ní, tu mu zašeptala: „Počkej chvilku, já ti dám sladký koláček… Ale tamtěm nic neříkej, oni by ti ho snědli…“

Tu se ozval elektrický zvonek na znamení, že do krámu vstoupil kupec. Obchodník se zdvíhal ze židle, ale student řekl chvatně: „Seď, tatínku, já půjdu sám.“

Otec se zarděl potěšením a děl s bodrou ironií: „Vida, našel jsem si zastánce. Nu, běž, hochu, jdi, studente, odbývat lidi…“

V krámě zastihl studující Hladkou Ančku. Spatřivši Jaroslava, rozpřáhla žebračka náruč a volala blouznivě: „Aj, ty můj andílku sladkej, milostnej, vytáhni mi ty šťastný numera!“

Babka si pamatovala, že Jaroslav jako malý chlapec vytáhl jí kdysi z pytlíčku tři čísla a ona vyhrála terno. Tenkrát byla ještě paní

Kafuňková. Od té doby čekávala na něho, až přijde ze školy, doufajíc, že jí hošík zase vytáhne šťastná čísla.

Student jí dal almužnu a žebračka hnala se mu po ruce skuhrajíc: „Šťastný ručičky! Zlatý ručičky! Panenka Maria stůj při tobě, andělíčku! Až budeš v nebi na obláčku sedět, přimluv se za mne u Pánaboha, aby mi dal vyhrát. Řekni: Tatíčku nebeskej, učiň, aby Hladká Ančka vyhrála terno. Nebo aspoň ambo secco. Řekni: Hladká Ančka, ne paní Kafuňková. Pod tím jménem mne už nikdo nezná…“

13

Na ulici se zadívala na černou tabulku se zlatým orlíčkem. Tabulka byla rozdělena na pět okének, do nichž kolektant zastrkoval vytažená čísla. Červené číslice přitahovaly její zraky magickou silou; stála před vývěskou, třásla se jako papírový panák a breptala: „Ošklivý čísla… Samý vysoký čísla… Parchanti, nedají vyhrát. V Praze jsou parchanti, v Brně jsou parchanti…“

Rozhazujíc rukama a ustavičně kývajíc zvadlou hlavou na tenkém krku, ubírala se svou cestou. Také ona míjela chodníky a kráčela středem ulice, jako by nikdy nebyla bývala paní Kafuňkovou, ale narodila se jako žebračka Hladká Ančka. Okresní město dřímalo v poledním žáru. Po ulici drkotal selský žebřiňák, tažený hubenou kobylkou, vedle níž neohrabaně klusalo huňaté hříbě. Na náměstí klímala bába u ošatky pomerančů. Kupec Zoufalý zdobil výkladní skříň a přitom si pohvizdoval. Venkovan rozvážně vstoupil do kořalny a po chvilce vyšel, utíraje si hřbetem ruky visutý knír. Žebračka, nachýlená ke straně jako stará jíva, pohybovala rukama, ustavičně breptajíc. Mouchy, přilákané zatuchlým zápachem, dorážely na ni jako na lhostejnou krávu. Pokorně zdravila každého, koho potkala, i děvčátko, které na provaze vleklo vzpurnou kozu. Pokřižovala se před bronzovou soškou v řecké tunice, jež zdobila lékárnu. Z cukrářství se drala pronikavá vůně vanilkového cukru. Z knihkupectví